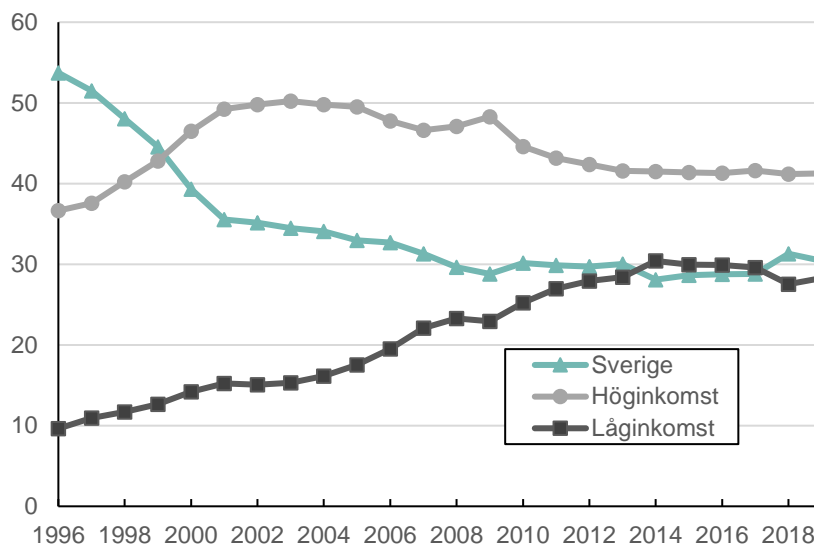

Offshoring och specialisering inom multinationella företag

Ett framträdande drag under en längre tid är att produktionsprocesserna har blivit mer fragmenterade, såväl internationellt mellan länder, som nationellt mellan regioner. Skälet till detta är fallande informations- och kommunikationskostnader, lägre transportkostnader samt minskade handelshinder. Det har följaktligen skett en geografisk uppdelning och specialisering på olika steg (affärsfunktioner) i produktionsprocessen (funktionell specialisering) snarare än som tidigare enbart en specialisering på enskilda produkter/branscher. Särskilt betydelsefulla har de kraftigt fallande informations- och kommunikationskostnaderna varit som gjort det lättare att styra och koordinera produktionssteg som är geografiskt utspridda.

Ett resultat av tilltagande internationell fragmentering och funktionell specialisering är ökad offshoring inom multinationella företag (MNF), som tar sig uttryck i en expansion av sysselsättningen i MNF:s dotterföretag utomlands. Figur 1 visar hur sysselsättningsandelarna i svenska MNF har utvecklats i Sverige, i hög- och låginkomstländer från 1996 och fram till 2019.

Figur 1 Sysselsättningsandelar i svenska MNF i Sverige, i hög- och låginkomstländer. Procent.

Anmärkning: Som höginkomstländer definieras de "gamla" OECD länderna. Australien, Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Island, Italien, Japan, Kanada, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Tyskland, USA och Österrike och övriga länder betraktas som låginkomstländer (inkluderar även medelinkomstländer).

Källa: Tillväxtanalys, Svenska koncerner med dotterbolag utomlands.

Av figuren framgår att andelen sysselsatta i svenska MNF i Sverige fallit från 54 procent år 1996 till 30 procent 2019. Den kraftigaste minskningen sker i slutet av 1990-talet för att sedan plana ut. Efter finanskrisen 2008/09 har andelen varit i det närmaste konstant, vilket skulle kunna tyda på att omfattningen av offshoring inom svenska MNF har avstannat. När det gäller den ökade sysselsättningsandelen i dotterföretag i låginkomstländer drivs denna framför allt av ökade andelar i svenska MNF inom industrin.

Mot bakgrund av sysselsättningsutvecklingen i svenska MNF, vilken inverkan har ökad offshoring inom svenska MNF haft på de sysselsattas sammansättning avseende kvalifikationer och arbetsuppgifter i moderföretagen i Sverige (onshore)? Har den lett till ökad specialisering på icke-rutinartade arbetsuppgifter som utförs kvalificerad/högutbildad personal?

Sysselsättnings sammansättning (onshore)

Till att börja med kan vi konstatera att sedan mitten av 1990-talet har andelen högutbildade stigit kraftigt i det svenska näringslivet. Den bidragande orsaken till detta är att en allt större andel ungdomar väljer att gå längre eftergymnasiala utbildningar vid universitet och högskolor; antalet som tar en högskoleexamen där utbildningens längd är tre år eller lägre under ett år i relation till storleken på kohorten 20–29 åringar har ökat från 2 procent 1997 till 4 procent 2017. Det har med andra ord skett en betydande ökning av utbudet av högutbildade i Sverige på senare år.

Detta har i sin tur inneburit att andelen högutbildade har stigit, såväl i MNF som i nationella företag, och särskilt i MNF (svenska MNF och utlandsägda företag). Mellan 1997 och 2017 ökade andelen i dessa med 15 procentenheter, medan motsvarande ökning i de nationella företagen var knappt 10 procentenheter. En förklaring till detta är att MNF förhållandevis lätt kan flytta aktiviteter mellan anläggningar i olika länder. Mindre kvalificerad verksamhet har omlokaliseras från Sverige till dotterföretag i låglöneländer samtidigt som man bibehållit och till och med expanderat mer kvalificerade aktiviteter i de svenska delarna.

En annan aspekt på sysselsättningsutvecklingen i MNF är skillnaderna mellan MNF i tillverkning och MNF i tjänster (och här fokuserar vi på svenska MNF).

Av tabell 1 framgår att mellan 1997 och 2017 minskade sysselsättningen kraftigt i MNF i tillverkning (−174 00), medan den ökade i MNF i tjänster (104 000). Andelen kvalificerade/högutbildade är klart högre i MNF i tjänster än i tillverkning, år 2017 är skillnaden knappt nio procentenheter. Dessutom har andelen kvalificerade/högutbildade stigit snabbare i MNF i tjänster, 18 procentenheter i MNF i tjänster jämfört med knappt 11 procentenheter i MNF i tillverkning.

Tabell 1 Antal sysselsatta i svenska MNF i tillverkning och i tjänster uppdelade på högutbildade/kvalificerade och mindre kvalificerade samt andel högutbildade/kvalificerade 1997 och 2017.

Svenska MNF	Högutbildade/kvalificerade			Mindre kvalificerade			Andel högutbildade/kvalificerade (%)		
	1997	2017	Δ	1997	2017	Δ	1997	2017	Δ
Tillverkning	29	30	1 5%	300	125	−175 −58%	8,8	19,6	10,8
Tjänster	27	104	77 281%	235	262	27 12%	10,4	28,4	18,0

Anmärkning: Sysselsättningen anges i tusental. Notera att den totala sysselsättningen i svenska MNF minskar under perioden genom att några stora svenska MNF blir utlandsägda. Det förekommer också omklassificeringar under perioden av svenska MNF från tillverkning till tjänster därför att det skett förändringar av verksamheten i dessa. Detta påverkar fördelningen av sysselsättningen mellan MNF i tillverkning och MNF i tjänster.

Källa: SCB, Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS) och Utbildningsregistret samt Tillväxtanalys, Internationella företag.

Mot bakgrund av den sysselsättningsutveckling vi observerar i svenska MNF i Sverige totalt samt uppdelat på tillverkning och tjänster, vilka samband kan man se mellan denna och sysselsättningsförändringar i svenska MNF utomlands (offshore)?

Samband mellan sysselsättning offshore och onshore

När vi analyserar sambandet i svenska MNF mellan sysselsättningen i dotterföretagen utomlands (offshore) och sysselsättningen i Sverige (onshore) finner vi att när svenska MNF expanderar verksamheten i dotterföretagen utomlands ökar andelen kvalificerad arbetskraft/högutbildade och andelen icke-rutinartade jobb i Sverige. Detta kan tolkas som att offshoring inom MNF medför att rutinartade arbetsuppgifter, som i stor utsträckning utförs av mindre kvalificerad arbetskraft, flyttas ut samtidigt som icke-rutinartade, som i hög grad

utförs av högutbildade/kvalificerad, blir kvar eller t o m ökar i de svenska delarna av koncernerna.

Drivkrafterna bakom den ökade andelen högutbildade/kvalificerad arbetskraft tycks emellertid vara olika i MNF i tillverkning jämfört med i MNF i tjänster. När sysselsättningen i dotterföretagen till MNF i tillverkning (offshore) ökar i låginkomstländer, minskar sysselsättningen i Sverige (onshore) av mindre kvalificerad arbetskraft. Sysselsättningen i dotterföretagen i låginkomstländer är *substitut* för mindre kvalificerad arbetskraft i Sverige. Ett konkret exempel på detta är när Electrolux 2017 lade ner kyl- och frysfabriken i Mariestad och flyttade verksamheten till Ungern. Det betyder att den kraftigt ökade sysselsättningen i svenska MNF:s dotterföretag inom industrin i låg- och medelinkomstländer under slutet av 1990-talet och fram till finanskrisen (figur 1) förefaller ha bidragit till den minskade sysselsättningen av mindre kvalificerad arbetskraft i deras verksamheter i Sverige (tabell 1).

I MNF i tjänster är förhållandet ett annat. Här ökar sysselsättningen av högutbildade/kvalificerad arbetskraft i Sverige (onshore) när sysselsättningen i dotterföretagen i höginkomstländer (offshore) ökar. Sysselsättningen i dotterföretagen i höginkomstländer är *komplement* till kvalificerad arbetskraft i Sverige. Ett betydande exempel är när H&M öppnar nya butiker i Västeuropa och USA så leder det till ökad efterfrågan på aktiviteter inom design, marknadsföring och management i Sverige. För stora delar av tjänstesektorn gäller att producenterna i stor utsträckning måste vara närvarande på den marknad där man säljer sin tjänst. Exempelvis för säkerhetsbolaget Securitas är det absolut nödvändigt att ha stora delar av sin personal i de länder som man är verksamt.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att svenska MNF har intensifierat sin specialisering på icke-rutinartade arbetsuppgifter som utförs av högutbildad/kvalificerad arbetskraft i moderföretagen i Sverige i samband med offshoring inom MNF, det vill säga när de ökar andelen sysselsatta i dotterföretagen utomlands. Vi noterar också att de bakomliggande mekanismerna till denna utveckling skiljer sig mellan svenska MNF i tillverkning och i tjänster och att offshoring inom MNF har medverkat till att driva på den förskjutning av

sysselsättning som skett i det svenska näringslivet från tillverkning till tjänster. Dessutom tycks offshoring inom MNF ha bidragit till den klart snabbare tillväxten i sysselsättning som observerats i stora tätbefolkade regioner med hög andel välutbildade, som Stockholm, Göteborg och Malmö. En slutsats av detta är att offshoring inom MNF verkar ha befrämjat en strukturomvandling i det svenska näringslivet där funktioner med höga förädlingsvärden per sysselsatt ökar i omfattning och därmed till högre produktivitet samt till att stora regioner växer snabbare.

En utförligare diskussion kring sambanden mellan offshoring inom MNF och sammansättningen av sysselsättningen i MNF:s verksamheter i Sverige (onshore) samt utvecklingen på regional nivå finns att läsa i rapporten [Effekter av direktinvesteringar i svenskt näringsliv](#). Tillväxtanalys rapport 2020:03, i artikeln [Funktionell specialisering i multinationella företag i svenskt näringsliv](#) i Ekonomisk Debatt nr 1/2021 samt i artikeln [Patterns of Employment, Skills and Tasks within MNEs Associated with Offshoring](#) i tidskriften The World Economy från 2022. När det gäller statistik om internationella företag – svenska koncerner med dotterföretag i utlandet och utlandsägda företag – är Tillväxtanalys statistikansvarig myndighet och den finns tillgänglig [här](#).